

بررسی اثر تعدیل‌کنندگی گزارش حسابرسی بر ارتباط افشای ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی

حسین فخاری*، محمد تقی کبیری**

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۳/۲۱

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۷/۰۳

چکیده

مطابق با تئوری نمایندگی، به دلیل تضاد منافع بین مدیران شرکت و ذینفعان، گزارش حسابرسی بر درجه اعتباردهی صورت‌ها و گزارش‌های مالی اثر گذاشته و می‌تواند باعث افزایش یا کاهش عدم تقارن اطلاعاتی در بازار سرمایه شود. گزارش نکات ضعف کنترل‌های داخلی از جمله گزارش‌هایی است که گزارش حسابرسی می‌تواند بر قابلیت اعتماد نسبت به آنها تأثیر گذاشته و باعث تعدیل عدم تقارن اطلاعاتی در بازار شود. بر همین اساس هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر افشای گزارش نقاط ضعف کنترل داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی و همچنین بررسی نقش تعدیل‌کنندگی گزارش حسابرسی بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، می‌باشد. به همین منظور اطلاعات چهار سال (۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴) شرکت‌ها در مورد ضعف کنترل‌های داخلی به روش تحلیلی ترکیبی داده‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که بین گزارش افشای ضعف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ارتباط معنا داری وجود دارد و همچنین گزارش حسابرسی نقش تعدیل‌کننده‌ای بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌ها دارد. این یافته‌ها می‌تواند تأکید مجددی بر تبیین و اهمیت حسابرسی در اعتباردهی به گزارش‌ها و صورت‌های مالی و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی باشد.

واژه‌های کلیدی: گزارش حسابرسی، افشای ضعف کنترل داخلی، عدم تقارن اطلاعاتی

طبقه‌بندی موضوعی: G34

DOI: 10.22051/jera.2017.15988.1704

*دانشیار و عضو هیات علمی گروه حسابداری دانشگاه مازندران، نویسنده مسئول (h733hf@yahoo.com).

**دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه مازندران (kabiri_60@yahoo.com).

مقدمه

نقش اعتباردهی حسابرسی سبب می‌شود تا کیفیت گزارشگری افزایش یافته و میزان قابلیت اتکا و اعتماد صورت‌های مالی برای ذینفعان ارتقا یابد. از جمله گزارش‌هایی که پس از بحران‌های مالی در جهان و همچنین در ایران در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است گزارش ضعف کنترل‌های داخلی می‌باشد لذا انتظار می‌رود که گزارش حسابرسی بتواند به نقش کاهنده گزارش ضعف کنترل‌های داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی موثر بوده و سبب شود تا استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی به این گزارش‌ها توجه بیشتری داشته باشند.

پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد که گزارش حسابرسی نقش مثبتی را در ارتقای افشای اطلاعات داوطلبان و عدم تقارن ایفا می‌کند، هیلی و پالبر (۲۰۰۱)، آشبوق (۲۰۰۹)، بهبهانی (۱۳۹۵)، کلینچ و دیگران (۲۰۱۲).

رویایی و ابراهیمی (۱۳۹۴) معتقدند شرکت‌هایی که توسط شرکت‌های حسابرسی بزرگ مورد حسابرسی قرار می‌گیرند تمایل دارند تا گزارش‌های ضعف کنترل‌های داخلی خود را به موقع تهیه کرده و از این ضعف بازار را مطلع کنند، چرا که با این کار ریسک دادخواهی را نسبت به شرکتشان کمتر کرده و اعتماد بیشتری نسبت به عملکرد خودشان در بازار ایجاد می‌کنند بر همین اساس تنوع و تعداد گزارش‌های ضعف کنترل‌های داخلی در این گونه شرکت‌ها بیشتر می‌شود.

اتونن (۲۰۱۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که اگر گزارش حسابرسی با گزارش هیئت‌مدیره در مورد ضعف کنترل‌های داخلی یکسان باشد این گزارش‌ها در بازار به عنوان یک خبر خوب تلقی می‌شوند تا یک خبر بد. و اگر بین آنها تفاوت وجود داشته باشد می‌تواند عدم تقارن را تشدید کند.

دوبری در سال ۲۰۱۱ در پژوهش خود به شواهدی دست یافت که نشان داد افشای ضعف کنترل‌های داخلی اجباری باعث کاهش عدم تقارن نمی‌شود و نمی‌تواند بر اعتماد سرمایه‌گذاران نسبت به صورت‌های مالی اثرگذار باشد.

جی (۲۰۱۴)، معتقد است که تصمیم شرکت مبنی بر حسابرسی ضعف کنترل‌های داخلی اثر مثبتی را بر کیفیت اطلاعات ارائه شده در این گزارش‌ها دارد که در نهایت منجر به کیفیت سود خواهد شد.

بازنگری تحقیقات فوق نشان می‌دهد مطابق با تئوری علامت‌دهی وعدم تقارن علیرغم اینکه گزارش نکات ضعف کنترل داخلی به تنهایی نمی‌تواند باعث کاهش عدم تقارن شود (دوبر، ۲۰۱۱) ولی وقتی این گزارش‌ها با گزارش حسابرسی همراه است می‌تواند باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شود. به عبارتی گزارش حسابرسی اثر تعدیل‌کننده بر ارتباط بین گزارش ضعف کنترل‌های داخلی وعدم تقارن اطلاعاتی دارد. چراکه گزارش حسابرسی عنصری مهم از راهبری شرکتی است که نقش مهمی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و کاهش مشکلات نمایندگی بین مدیران، سهامداران و اعتباردهندگان دارد. کلینچ و دیگران (۲۰۱۲) طبق تئوری علامت‌دهی بیان می‌کنند که اگر گزارش حسابرسی با گزارش هیئت‌مدیره در مورد ضعف کنترل‌های داخلی یکسان باشد این گزارش‌ها در بازار به‌عنوان یک خبر خوب تلقی می‌شوند و باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌گردد و اگر بین آن‌ها تفاوت وجود داشته باشد می‌تواند عدم تقارن اطلاعاتی را تشدید کند. این مسائل باعث می‌شود سرمایه‌گذاران از بازارهایی که در آن عدم تقارن اطلاعاتی وجود دارد، کناره‌گیری نمایند و در پی این امر شاهد بازارهای سرمایه با نقد شوندگی کمتر و ناکارا باشیم (آکرلوف، ۱۹۷۰). بنابراین، یکی از راه‌های ایجاد بازار سرمایه کارآ، اطمینان دادن به سرمایه‌گذاران نسبت به پایین بودن یا حتی نبود عدم تقارن اطلاعاتی در بازار سرمایه است.

در توضیح نظری چگونگی تأثیر افشای گزارش ضعف کنترل‌های داخلی بر عدم تقارن می‌توان گفت از آنجایی که یکی از دلایل مهم تقاضا برای افشای اطلاعات، مسائل نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی است، لذا افشای اطلاعات مالی رابط تنگاتنگی با مسئله عدم تقارن اطلاعاتی دارد. مطابق با ادبیات تحقیق، انتظار می‌رود افشای بیشتر می‌تواند منجر به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی گردد (ورشیا، ۲۰۰۱) و بهبهانی نیا (۱۳۹۵).

ایزلی و اوهارو (۱۹۹۲) نشان دادند که اطلاعات حسابداری بی‌کیفیت می‌تواند منجر به عدم تقارن اطلاعاتی شده و بنابراین خطر گزینش نامطلوب افزایش می‌یابد، زیرا

سرمایه‌گذاران کمتر مطلع، همیشه در یک وضعیت نامطلوب نسبت به سرمایه‌گذاران مطلع در تعدیل پرتفوی خود می‌باشند.

بر همین اساس این سؤال که آیا در بازار سرمایه ایران (با توجه به جدید بودن الزام شرکت‌ها برای تهیه گزارش ضعف کنترل‌های داخلی و همچنین الزام حسابرس در اظهار نظر نسبت به چک‌لیست ضعف کنترل‌های داخلی) گزارش حسابرس می‌تواند بر ارتباط بین گزارش ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اثر بگذارد. موضوعی است که پژوهش حاضر در صدد بررسی آن است. اهمیت پژوهش حاضر از آن جهت است که:

اولاً: تاکنون هیچ‌گونه پژوهشی به بررسی اثرات انتشار گزارش ضعف کنترل‌های داخلی در بازار سرمایه ایران نپرداخته است.

ثانیاً: از آنجایی که تهیه این گزارش‌ها برای شرکت‌ها هزینه‌بر بوده و گزارشگری آن‌ها می‌تواند موجب مسئولیت پاسخ‌گویی بیشتر در زمان گزارش دهی برای مدیران شرکت‌ها شود از اهمیت بررسی برخوردار است.

ثالثاً: از آنجایی که تشکیلات حرفه حسابرسی در ایران نوپا بوده لذا هر گونه پژوهشی که بتواند به شفافیت بیشتر نقش اعتباردهی آنها کمک کند، می‌تواند برای رشد و ارتقای حرفه مفید باشد.

همچنین انتظار می‌رود پژوهش حاضر بتواند علاوه بر غنابخشی و بسط نظری نقش حسابرسی در اعتباردهی به گزارش‌های مالی، به ارتقای نقش عملی حرفه حسابرسی کمک کند.

با توجه به اهمیت فوق در ادامه پس از بیان مبانی نظری و طرح فرضیات به بررسی پیشینه پژوهش پرداخته شده و پس از ارائه طرح و مدل پژوهش دادها مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه خواهد شد.

الزامات حسابرس در مورد گزارش ضعف کنترل‌های داخلی

طبق رهنمود اظهار نظر حسابرس مستقل نسبت به سیستم کنترل‌های داخلی واحدهای تجاری و در راستای تلاش‌های انجام شده در حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران جهت پیشگیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار جهت شفاف‌سازی قیمت و ارزش‌گذاری منصفانه

اوراق بهادار طبق بندهای ۸، ۱۱ و ۱۸ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران، "دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران" در تاریخ ۱۳۹۱/۰۲/۱۶ به تصویب هیئت‌مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید. مطابق ماده ۱۲ دستورالعمل فوق «هیئت‌مدیره شرکت باید سیستم کنترل‌های داخلی را با توجه به چارچوب کنترل‌های داخلی ذکر شده در فصل دوم دستورالعمل، حداقل به‌طور سالانه بررسی و نتایج آن را در گزارشی تحت عنوان "گزارش کنترل‌های داخلی" درج و افشا نماید». همچنین بر اساس ماده ۱۷ دستورالعمل کنترل‌های داخلی «حسابرس مستقل شرکت موظف است در گزارش خود به مجمع عمومی صاحبان سهام در خصوص استقرار و به‌کارگیری سیستم کنترل‌های داخلی مناسب و اثربخش توسط شرکت، با توجه به چارچوب کنترل‌های داخلی اظهار نظر کند. همچنین حسابرسان موظف‌اند نسبت به چک لیست بورس اوراق بهادار در مورد ضعف کنترل‌های داخلی که شامل ابعاد ۱۲ گانه می‌باشد پس از اظهار نظر در بخش گزارش مربوط به رعایت سایر الزامات قانونی و مقرراتی، اظهار نظر کنند.

با توجه به اهمیت نقش اعتباردهی حسابرسان و اظهار نظر آنها در ایجاد قابلیت اطمینان نسبت به صورت‌های مالی و در نهایت کاهش عدم تقارن در محیط اطلاعاتی شرکت، انتظار می‌رود که گزارش حسابرسی بر ارتباط بین گزارش ضعف کنترل‌های داخلی شرکت و عدم تقارن، اثر بگذارد اما این که آیا در بازار سرمایه نوظهور ایران نیز این تئوری‌ها کارکرد مشابهی دارند می‌تواند موضوع قابل پژوهشی باشد، که پژوهش حاضر در صدد بررسی آن است.

نقش تعدیل‌کنندگی گزارش حسابرسی بر ارتباط بین گزارش ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی

بدیهی است که افشای اطلاعات توسط شرکت‌ها ابزاری برای پویایی و کارآمدی بازار سرمایه است، لذا شرکت‌ها به منظور حفظ حقوق ذینفعان بر اساس الزامات اجباری و یا اختیاری از طریق صورت‌های مالی و سایر گزارش‌ها به تهیه و ارائه اطلاعات اقدام می‌کنند.

یکی از این گزارش‌ها که بر اساس الزامات قانونی در ایران تهیه شده و در سایر کشورها ممکن است به صورت اختیاری یا اجباری باشد گزارش ضعف کنترل‌های داخلی است. علاقه‌مندی به این نوع گزارش بر اساس تئوری‌ها به موضوع نمایندگی یا علامت‌دهی و یا کسب مشروعیت مربوط می‌شود. تئوری نمایندگی در خصوص گزارش ضعف کنترل‌های

داخلی بر این امر تاکید دارد که مدیران با توجه به اثرات اقتصادی گزارش‌ها و کسب منافع بیشتر، اقدام به افشای گزارش ضعف کنترل داخلی می‌کنند و همچنین تئوری علامت‌دهی اذعان می‌دارد که مدیران به جهت حفظ مشروعیت خود و اینکه به درستی بنگاه را اداره می‌کنند، گزارش ضعف کنترل‌های داخلی را صادر و به بازار عرضه می‌کنند. بدیهی است اعتبار این گزارش با تایید از سوی مقام‌های قانونی و حسابرسی و سایر واسطه‌های مالی می‌تواند افزایش یابد لذا انتظار داریم که گزارش حسابرسی منجر به اعتبار بیشتر این گزارش‌ها شده و بر قابلیت اتکا و سودمندی آنها بیفزاید. البته در مورد اینکه آیا حساب‌سازان باعث ارزش افزوده اطلاعاتی می‌شوند یا به نفع صاحب کاران بازار را گمراه می‌کنند بحث‌های زیادی در ادبیات مطرح شده است.

لفت ویچ (۱۹۸۳) معتقد است که حسابرس نقش اعتبار‌دهی مهمی بر صورت‌های مالی دارد، او در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسید که بانک‌ها حتی در صورت عدم الزام قانونی تمایل دارند تا صورت‌های مالی حسابرسی شده ارائه دهند.

هیلی و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند پژوهشی که نشان دهد حساب‌سازان مستقیماً به افزایش اعتبار گزارش‌های مالی کمک می‌کنند، وجود ندارد. او همچنین معتقد است که در بهترین حالت گزارش حسابرس تنها تاکید مجدد اطلاعاتی است که قبلاً وجود داشته است. او به نقل از واتر و زیمرمن معتقد است که حساب‌سازان بیش از اینکه راجع به اعتبار صورت‌های مالی نگران باشند نسبت به مسئولیت و تعهدات قانونی خود نگرانند.

در هر حال مباحث نظری مبتنی بر یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهد که گزارش حسابرسی می‌تواند از عدم تقارن کاسته و در نهایت موجب اعتباردهی گزارش‌های مالی شود. بنابراین با توجه به موارد فوق این پژوهش در صدد است تا به بررسی تأثیر گزارش حسابرسی بر ارتباط بین ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی بپردازد. در همین راستا بازنگری تحقیقات گذشته و نقد و بررسی آنها مفید خواهد بود لذا در ادامه به مرور پیشینه پژوهش در خارج و داخل پرداخته می‌شود.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های کمی در ارتباط با افشای ضعف کنترل‌های داخلی شرکت‌ها و عدم تقارن و یا اثر تعدیل‌کننده گزارش حسابرس بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل‌های داخلی شرکت و عدم تقارن صورت گرفته است.

در هر حال به منظور بررسی کامل‌تر موضوع، پژوهش‌های مرتبط مورد تحلیل قرار گرفته است. بنیش (۲۰۰۸) و ایتونن (۲۰۱۰) و دابری (۲۰۱۱) در مطالعه خود به بررسی اثر گزارش حسابرسی بر گزارش ضعف کنترل داخلی پرداخته‌اند.

بنیش در سال ۲۰۰۸ در پژوهش خود به این نتیجه رسید، که گزارش کنترل‌های داخلی حسابرسی شده دارای محتوای اطلاعاتی بیشتری هستند.

ایتونن (۲۰۱۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که اگر گزارش حسابرس با گزارش مدیریت در مورد ضعف کنترل‌های داخلی یکی باشند، سرمایه‌گذاران هم وزن یکسانی به گزارش بد و خوب می‌دهند.

دابری (۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که الزامات گزارشگری اجباری گزارش‌های ضعف کنترل‌های داخلی حسابرسی شده موجب اعتبار صورت‌های مالی نمی‌شود.

جی و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان عوامل تعیین‌کننده و پیامدهای اقتصادی افشاء داوطلبانه ضعف کنترل‌های داخلی در چین که در سالهای ۲۰۱۱-۲۰۱۰ انجام شد به این نتیجه رسیدند که شدت ضعف کنترل‌های داخلی افشا شده، به طور منفی و قابل چشمگیری با ضریب پاسخگویی سود مرتبط است.

تو چینگ ونگ و همکاران در سال (۲۰۱۵) در تحقیق خود نشان دادند که گزارش ضعف کنترل‌های داخلی توانسته بر دقت اطلاعات عمومی ارایه شده توسط شرکت‌ها موثر باشد. اگر چه آنها در گزارش خود در مورد تأثیر این گزارش‌ها بر اطلاعات خصوصی شرکت‌ها به نتیجه‌ای نرسیدند.

بازنگری پژوهش‌های خارجی نشان می‌دهد اگر چه افشای گزارش ضعف کنترل داخلی در بعضی از موارد سبب کاهش عدم تقارن نمی‌شود ولی در محیط‌های با افشای اختیاری، گزارش حسابرسی می‌تواند موجب تعدیل ارتباط بین گزارش کنترل داخلی و عدم تقارن شود.

در خصوص بازنگری ادبیات پژوهش در ایران یافته‌ها نشان می‌دهد که پژوهش‌های اندکی در رابطه با افشای گزارش ضعف کنترل داخلی صورت گرفته است، اما پژوهشی که نقش تعدیل‌کننده گزارش حسابرسی را بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی در نظر گرفته باشد، وجود ندارد.

این محدودیت به خاطر نو بودن موضوع، ماهیت متفاوت اظهار نظر حسابرس نسبت به چک لیست نکات ضعف کنترل داخلی که توسط بورس الزامی شده است و محیط کنترلی ضعیف که مانع از تهیه این گزارش‌ها توسط تمام شرکت‌ها می‌شود، مربوط می‌شود.

به طور کلی بازنگری پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشی که مستقیماً به موضوع فوق مربوط باشد چه در خارج از کشور و چه در داخل ایران وجود ندارد. براین اساس پژوهش حاضر با توجه به تئوری نمایندگی (به دلیل تضاد منافع میان مدیر و مالک)، تئوری علامت دهی (به دلیل اطلاعات نامتقارن) و تئوری مشروعیت (به دلیل نیاز به تداوم فعالیت کسب محبوبیت اجتماعی)، در صدد است تا به بررسی اثر تعدیل‌کنندگی گزارش حسابرسی بر ارتباط بین گزارش ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن بپردازد.

همچنین بازنگری ادبیات مالی نشان می‌دهد که برای اندازه‌گیری سطح عدم تقارن اطلاعاتی در بازار معیارهای متعددی وجود دارد. و از آنجائی که سطح عدم تقارن اطلاعاتی بطور مستقیم قابل مشاهده نیست از این رو محققین از برخی از متغیرهای جایگزین (نماینده) برای سنجش آن استفاده نموده‌اند. یکی از پرکاربردترین این معیارها دامنه قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام می‌باشد، که به شیوه‌های مختلف قابل محاسبه است از همین رو در این تحقیق نیز از این معیار برای سنجش عدم تقارن اطلاعاتی استفاده شده است. معیار ما در این تحقیق برای اندازه‌گیری عدم تقارن بر گرفته از تحقیق فخاری و فلاح محمدی در سال (۱۳۸۸) می‌باشد.

فرضیه پژوهش

برای دستیابی به اهداف پژوهش و مطابق پیشینه پژوهش (جی و همکاران، ۲۰۱۴) اشبوق و همکاران، ۲۰۰۷؛ بنیش (۲۰۰۸)، ایتونن (۲۰۱۰)، دابری (۲۰۱۱) و پورحیدری و همکاران (۱۳۹۴) فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر ارائه شده است:

۱- افشای گزارش ضعف کنترل‌های داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی موثر است.

۲- گزارش حسابرس اثر تعدیل‌کننده‌ای بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی دارد.

روش پژوهش

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد.

برای تعیین نمونه مورد مطالعه، به طور هدفمند شرکت‌هایی از جامعه آماری یاد شده، انتخاب شده‌اند که دارای این ویژگی‌ها باشند:

با توجه به الزامی شدن تهیه گزارش ضعف کنترل‌های داخلی از سال ۱۳۹۱، لذا نیمی از نمونه، شرکت‌هایی بودند که با توجه به محدودیت انتشار گزارش‌ها، در طی چهار سال اخیر در بورس معامله شده و گزارش ضعف کنترل‌های داخلی آنها در دسترس بوده باشد و نیمی از نمونه، شرکت‌هایی بودند که در طی چهار سال اخیر در بورس معامله شده اما گزارش ضعف کنترل‌های داخلی آنها منتشر نشده است.

همچنین معاملات این شرکت‌ها در طول سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۴ در بورس، دچار وقفه نشده باشد و در صورت وقفه، طول آن نباید بیشتر از سه ماه باشد. درج این محدودیت به خاطر وجود متغیرهای کنترلی انحراف معیار بازده سهام شرکت‌ها بوده است. لذا با توجه به محدودیت‌های فوق تعداد کل سال شرکت‌ها ۶۲۸ مورد است که شامل ۱۵۷ شرکت پذیرفته در بورس اوراق بهادار در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ به عنوان نمونه می‌باشند.

برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری پژوهش، از منابع کتابخانه‌ای شامل کتب، انتشارات مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، سازمان‌ها و نهادهای اجرایی، پایان‌نامه‌های تحصیلی و رساله‌های پژوهشی مرتبط و جستجو در پایگاه‌های الکترونیک اطلاعات از قبیل اینترنت استفاده شده است. عبارتی برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز جهت آزمون فرضیه‌های مورد نظر این پژوهش، از روش اسناد کاوی بهره گرفته شده است. همچنین داده‌های مورد نیاز با مراجعه به سازمان بورس اوراق بهادار، استفاده از صورت‌های مالی، یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی، صورت جلسات مجمع و گزارش افشای ضعف کنترل داخلی و گزارش حسابرس مستقل به دست آمده است.

این پژوهش از نظر جمع‌آوری داده‌ها پژوهشی توصیفی-همبستگی تلقی شده و از بعد هدف از دسته پژوهش‌های کاربردی به شمار می‌رود. در این پژوهش اطلاعات مالی مربوط به چهار سال (۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴) شرکت‌ها به روش تحلیلی ترکیبی رگرسیون چند متغیره مورد بررسی قرار گرفت. محاسبه اولیه بر روی داده‌ها با نرم افزار Excel و تجزیه و تحلیل نهایی داده‌ها با استفاده از نرم افزار Eviews7 در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام شده است.

متغیرهای پژوهش و شیوه اندازه‌گیری آن

با توجه به مبانی نظری و پژوهش‌های انجام شده در زمینه تأثیر گزارش حسابرسی بر ارتباط بین افشای ضعف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی (جی و همکاران، ۲۰۱۴؛ آشوبق و همکاران، ۲۰۰۷؛ بنیش، ۲۰۰۸) و ایتون (۲۰۱۰) و دابری (۲۰۱۱) در این پژوهش با استفاده از مدل رگرسیون چند متغیره به بررسی فرضیه‌های مطرح شده پرداخته شده است.

مدل تجربی پژوهش

$$\text{BID-ASK SPREAD}_{it} = \alpha_1 + \beta_1 \text{DISWEAK}_{it} + \beta_2 \text{BRDSIZE}_{it} + \beta_3 \text{BRDIND}_{it} + \beta_4 \text{DUALITY}_{it} + \beta_5 \text{G-OWNER}_{it} + \beta_6 \text{B-OWNER}_{it} + \beta_7 \text{IN-OWNER}_{it} + \beta_8 \text{ROA}_{it} + \beta_9 \text{SIZE}_{it} + \beta_{10} \text{LEV}_{it} + \beta_{11} \text{GROWTH}_{it} + \epsilon_{it} \quad (1)$$

$$\text{BID-ASK SPREAD}_{it} = \alpha_1 + \alpha_1 \text{DISWEAK}_{it} + \alpha_2 \text{DISAUDIT}_{it} + \alpha_3 \text{DISAUDIT}_{it} * \text{DISWEAK}_{it} + \alpha_4 \text{ROA}_{it} + \alpha_5 \text{LOSS}_{it} + \alpha_6 \text{CFO}_{it} + \alpha_7 \text{SIZE}_{it} + \alpha_8 \text{LEV}_{it} + \alpha_9 \text{AGE}_{it} + \epsilon_{it} \quad (2)$$

متغیر مستقل: افشای ضعف کنترل داخلی

افشای ضعف کنترل داخلی (DISWEAK): دریافت گزارش ضعف کنترل‌های داخلی است، به این معنی که در صورت وجود گزارش ضعف کنترل‌های داخلی برابر یک در غیر این صورت برابر صفر است (دانگ جی و همکاران، ۲۰۱۴).

متغیر وابسته: عدم تقارن اطلاعاتی (BID-ASK SPREAD)

این متغیر نشان دهنده عدم تقارن اطلاعاتی است (فخاری و فلاح محمدی، ۱۳۸۸)

$$\text{SPREAD}_{it} = \frac{(\text{AP} - \text{BP})}{(\text{AP} + \text{BP}) / 2} \times 100 \quad (3)$$

i = نمونه مورد بررسی

t = دوره مورد بررسی

SPREAD: دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام

AP: عبارت است از میانگین قیمت پیشنهادی فروش سهام شرکت i در سال t ؛

BP: عبارت است از میانگین قیمت پیشنهادی خرید سهام شرکت i در سال t ؛

متغیر تعدیل کننده: گزارش حسابرسی (DISAUDIT)

به منظور بررسی بیشتر این موضوع که آیا گزارش حسابرسی می‌تواند رابطه بین افشای ضعف کنترل‌های داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش دهد یا خیر، از متغیر ساختگی (DISAUDIT) استفاده شده است که اگر به ضعف گزارش کنترل‌های داخلی در گزارش حسابرس اشاره شده باشد، برابر یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر صفر است.

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی نیز به دو بخش تقسیم شده است؛

مبتنی بر ادبیات پژوهش، ویژگی‌های شرکتی و درجه رعایت حاکمیت شرکتی می‌تواند بر میزان عدم تقارن اطلاعاتی شرکت تأثیر گذارد (مکیان، ۱۳۹۳ و حیدری، ۱۳۹۵، دانگ جی و همکاران، ۲۰۱۵).

لذا مستند به این میانی عواملی که در این پژوهش به عنوان عوامل موثر بر عدم تقارن بیان کنترل شده‌اند با توجه به پیشینه پژوهش تحت دو طبقه کلی ارائه گردیده‌اند که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

سایر ویژگی‌های شرکت

بازده دارایی‌ها (ROA): سودخالص پس از کسر مالیات تقسیم بر کل دارایی ابتدای دوره است (دانگ وجی، ۲۰۱۴).

شاخص سود و زیان (LOSS): شاخصی است که اگر سود و زیان خالص شرکت نشان دهنده زیان باشد عدد ۱ در غیر این صورت برابر صفر است (وکیلی فرد و همکاران، ۱۳۹۲).

جریان نقدی عملیاتی (CFO): جریان نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی/دارایی‌های ابتدای دوره (پنگ و همکاران، ۲۰۱۱).

اندازه شرکت (SIZE): لگاریتم کل دارایی شرکت (مکیان و رئیسی، ۱۳۹۳).

عمر فعالیت‌های شرکت (AGE): \ln تعداد سال فعالیت شرکت در بورس (رایس و وبر، ۲۰۱۲).

اهرم مالی (LEV): کل بدهی تقسیم بر کل دارایی (حاجیها و همکاران، ۱۳۹۴).

رشد فروش (GROWTH): بر اساس تغییرات درآمد فروش تقسیم بر کل درآمد فروش (ژانگ و همکاران، ۲۰۰۷).

حاکمیت شرکتی

اندازه هیئت مدیره (BRDSIZE): تعداد اعضای هیئت مدیره (احمد پور و همکاران، ۱۳۹۲).

اعضای غیر موظف در هیئت مدیره (BRDIND): اعضای غیرموظف تقسیم بر تعداد کل اعضای هیئت مدیره (چو و ریو، ۲۰۰۹).

دوگانگی وظایف مدیرعامل (DUALITY): اگر مدیرعامل شرکت، رئیس هیئت مدیره باشد، عدد یک غیر این صورت برابر صفر (ژی آو و یانگ، ۲۰۰۷).

سهامداران دولتی (G-OWNER): درصد سهامی که متعلق به دولت یا شرکت‌ها و نهادهای وابسته به آن می‌باشد. (هو و همکاران، ۲۰۱۲). برای محاسبه این متغیر از طریق ردیابی نوع مالکیت به سطوح بالاتر، درصد مالکیت دولت مشخص شد.

سهامداران عمده (B-OWNER): درصد سهام متعلق به سهامداران عمده، سهامدار عمده به سهامدارای اطلاق می‌شود که حداقل مالکیت ۵٪ از سهام در جریان شرکت را در اختیار داشته باشد (پیتروسکی و همکاران، ۲۰۱۳).

سهامداران نهادی (IN OWNER): درصد سهام متعلق به سهامداران نهادی، مطابق با تعریف؛ صندوق‌های تعاونی، صندوق‌های بازنشستگی، بانک‌ها، موسسات بیمه و تامین اجتماعی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و سایر نهادهایی که مالکیت سهام سایر شرکت‌ها را در اختیار دارند، مالکان نهادی نامیده می‌شوند. سهامداران نهادی از طریق تقسیم درصد سهام شرکت (که توسط نهادهای سرمایه‌گذاری نگهداری می‌شود) به کل سهام منتشره به دست می‌آید (اشبوق و همکاران، ۲۰۰۷).

یافته‌های پژوهش

نگاره (۱) مربوط به شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی متغیرهای پژوهش می‌باشد. تعداد کل سال شرکت‌ها ۶۲۸ مورد است. در نگاره (۲) به توصیف متغیرهای دو وجهی (صفر و یک) با استفاده از مقادیر درصد فراوانی و شاخص مد یا نما پرداخته شده است.

نتایج آمار توصیفی نگاره (۱) نشان می‌دهد که میانگین عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌ها ۰/۴۳ نشان می‌دهد که عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌ها نسبتاً بالاست بنابراین شرکت‌های نمونه محیط اطلاعاتی ضعیفی دارند. میانگین اندازه هیئت مدیره در این شرکت‌ها ۵ نفر می‌باشد. تقریباً ۶۰ درصد اعضای هیئت مدیره را افراد غیرموظف تشکیل می‌دهد. ساختار مالکیت شرکت‌های نمونه نشان می‌دهد ۷۲ درصد از سهام شرکت‌ها در اختیار سهامداران عمده می‌باشد. ۵۴ درصد مالکیت شرکت‌ها در اختیار سهامداران نهادی می‌باشد. ۲۷ درصد مالکیت نیز دولتی می‌باشد. بنابراین ساختار مالکیت شرکت‌ها در اختیار سهامداران نهادی می‌باشد.

همچنین به طور متوسط ۱۰٪ دارایی‌های شرکت‌های نمونه مورد بررسی از محل بدهی‌ها تامین مالی شده‌اند. متوسط بازده دارایی‌های شرکت‌ها نیز حدوداً ۱۲٪ می‌باشد. میانگین اندازه شرکت نیز نشان می‌دهد که اندازه شرکت‌های نمونه، کوچک است.

نگاره (۱). نتایج آمارهای توصیفی

حجم نمونه	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانه	میانگین	شاخص‌ها	
						متغیرها	
۶۲۸	۰/۵۰۴	۵	۷	۵	۵/۱۲	اندازه هیئت مدیره	میزبانی کتلی (۱) حاکمیت
۶۲۸	۱/۲۰۷	۰	۷	۳	۳/۲۸۵	اعضای غیر موظف هیئت مدیره	
۶۲۸	۱۹/۳۴	۶/۲۰	۹۹٪/۴۹	۷۶/۵۳	۷۲٪/۰۳	سهامداران عمده	
۶۲۸	۲۸/۲۵	۰	۹۸/۰۵	۱۶٪/۰۱	۲۷٪/۳۳	سهامداران دولتی	
۶۲۸	۳۲/۰۸	۰	۹۸٪/۲۶	۶۰٪/۸۷	۵۴٪/۳۷	سهامداران نهادی	
۶۲۸	۰/۱۵۷	-۰/۷۸۹	۱/۳۶۱	۰/۰۹۷	۰/۱۲۲	بازده داراییها	دین‌های شرکت
۶۲۸	۰/۸۰۶	۴/۵۵۶	۸/۷۳۰	۶/۱۳۶	۶/۲۷۱	لگاریتم اندازه شرکت	
۶۲۸	۰/۳۱۲	۰/۰۱۲	۱/۷۳۱	۰/۶۰۱	۰/۵۸۸	اهرم مالی	
۶۲۸	۰/۴۴۱	-۰/۶۴۴	۰/۶۸۶	۰/۱۲۰	۰/۱۲۷	جریان نقدی عملیاتی	
۶۲۸	۰/۴۶۴	۱/۹۴۵	۴/۱۵۸	۳/۶۶۳	۳/۵۰۴	عمر شرکت	
۶۲۸	۱/۷۲۴	-۰/۹۹۵	۲۸/۸۹۳	۰/۱۵۸	۰/۳۹۴	رشد	
۶۲۸	۰/۴۰۴	-۰/۹۱۰	۰/۹۹۴	۰/۴۲۹	۰/۴۳۴	عدم تقارن اطلاعاتی	

نتایج یافته‌های توصیفی در نگاره (۲) نشان می‌دهد که در ۱۸ درصد شرکت‌های نمونه مدیرعامل عضو هیئت مدیره نیز می‌باشد و بر اساس میانگین شاخص سودوزیان، تنها ۱۱/۱ درصد شرکت‌ها گزارش زیان داشته‌اند. به عبارتی ۸۸/۹ درصد سودآور بوده‌اند.

مقادیر محاسبه شده برای گزارش حسابرسی نشان می‌دهد ۶۱/۱ درصد از گزارشات ضعف کنترل‌های داخلی شرکت‌ها توسط حسابرس گزارش شده است.

در صدهای بدست آمده برای افشای ضعف کنترل داخلی (DISWEAK) نشان می‌دهد ۵۰/۳ درصد از شرکت‌ها گزارش ضعف کنترل داخلی را گزارش دادند و ۴۹/۷ درصد گزارش ضعف کنترل داخلی را گزارش نکرده‌اند.

نگاره (۲). شاخص‌های درصد فراوانی و نما (مد) برای متغیرهای مرتبط دو وجهی

حجم نمونه	مد	درصد		متغیر	
		مقدار ۱	مقدار صفر		
۶۲۸	۰	۱۷٪/۸	۸۲٪/۲	دوگانگی وظایف مدیرعامل	حاکمیت شرکتی
۶۲۸	۰	۱۱٪/۱	۸۸٪/۹	شاخص سود وزیان	متغیرهای کنترل
۶۲۸	۱	۶۱٪/۱	۳۸٪/۹	DISAUDIT	گزارش حسابرسی
۶۲۸	۱	۵۰٪/۳	۴۹٪/۷	DISWEAK	افشا ضعف کنترل‌های داخلی

آزمون مدل پژوهش

جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از تکنیک رگرسیون خطی چند متغیره استفاده شده است. و در گام نخست به آزمون فروض مدل کلاسیک یا رگرسیون خطی پرداخته شده است.

آزمون نرمال بودن متغیر وابسته: عدم تقارن اطلاعاتی

آماره جارک - برا در این پژوهش برای متغیر عدم تقارن اطلاعاتی برای مدل ۱ برابر ۱/۰۶۷ و سطح معناداری ۰/۵۸۸ می‌باشد و برای مدل ۲ برابر ۵/۷۶۹ و سطح معناداری ۰/۰۵۶ می‌باشد. با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری ۰/۰۵۶ بیشتر از ۵٪ است، بنابراین فرض صفر یعنی نرمال بودن متغیر تایید می‌شود. بنابراین متغیر عدم تقارن اطلاعاتی از توزیع نرمال برخوردار می‌باشد.

فرآیند انتخاب نوع مدل

در این پژوهش از روش تحلیل داده‌های ترکیبی استفاده شده که برای تعیین نوع پردازش داده‌های ترکیبی (تلفیقی یا تابلویی) از آزمون چاو و آماره F لیمر استفاده شده است. برای مشاهداتی که احتمال آزمون آنها بیشتر از ۵٪ باشد یا به عبارتی دیگر آماره آزمون آنها کمتر از آماره نگاره باشد، از روش تلفیقی استفاده می‌شود و برای مشاهداتی که احتمال آزمون آنها کمتر از ۵٪ است، برای تخمین مدل از روش تابلویی استفاده خواهد شد. روش تابلویی خود با استفاده از دو مدل "اثرات تصادفی" و "اثرات ثابت" می‌تواند انجام گیرد. برای تعیین این که از کدام روش استفاده شود، از آزمون هاسمن استفاده شده است. که برای مشاهداتی که احتمال آماره آنها کمتر از ۵٪ است از مدل اثرات ثابت و مشاهداتی که احتمال آزمون آنها بیشتر از ۵٪ است از مدل اثرات تصادفی برای تخمین مدل استفاده می‌شود.

آزمون‌های تشخیصی در داده‌های ترکیبی

برای تعیین مدل مورد استفاده در داده‌های ترکیبی از آزمون اف لیمر و هاسمن استفاده شده است که نتایج آزمون در نگاره ۳ گزارش شده است.

نگاره (۳). آماره F لیمر برای فرضیه پژوهش و انتخاب روش‌های ترکیبی یا تلفیقی

نتیجه آزمون	F (۱۵۶ و ۴۵۲)	احتمال F ((Prob	فرضیه صفر	
فرض صفر رد می‌شود	۶/۴۷۹	./۰۰۰۰	اثرات مقطعی و زمانی معنی دار نیستند	فرضیه ۱
فرض صفر رد می‌شود	۶/۵۱۱	./۰۰۰۰	اثرات مقطعی و زمانی معنی دار نیستند	فرضیه ۲

همان‌طور که نتایج نگاره بالا نشان می‌دهد، نتایج آزمون چاو نشان می‌دهد که احتمال به دست آمده برای آماره F کمتر از ۵ درصد است، پس برای آزمون مدل‌ها، داده‌ها به روش پنل بررسی می‌شوند. بدین معنا که چون مقدار احتمال آماره F از ۵ درصد کمتر است.

آزمون هاسمن

جهت تعیین این که برای تخمین پارامترهای مدل، از مدل اثرات ثابت یا تصادفی استفاده شود از آزمون هاسمن استفاده شد که نتایج این آزمون در نگاره ۴ گزارش شده است.

نگاره (۴). آزمون هاسمن برای تعیین اثرات ثابت یا تصادفی

نتیجه آزمون	احتمال F ((Prob	آماره آزمون	فرضیه صفر	
فرض صفر رد می‌شود	۰/۰۰۰۰	۹۹/۱۲۶	استقلال از مدل اثرات تصادفی	فرضیه ۱
فرض صفر رد می‌شود	۰/۰۰۰۰	۱۰۸/۹۱۸	استقلال از مدل اثرات تصادفی	فرضیه ۲

مطابق با نتایج بدست آمده و سطح احتمال بدست آمده‌ی که کمتر از مقدار ۰/۰۵ و برابر با ۰/۰۰۰۰ بدست آمده است، نتیجه گرفته می‌شود که فرضیه صفر پژوهش رد می‌شود و هم‌چنین برای تخمین پارامترهای معادله‌های رگرسیون پژوهش، باید از مدل اثرات ثابت استفاده شود.

نتایج نشان از این دارد که اثرات تصادفی ناسازگار است و باید جهت برآورد در این قسمت از تخمین به روش اثرات ثابت استفاده شود.

آزمون مانایی

وجود ناپایداری در سری‌های مورد استفاده در یک مدل می‌تواند موجب استنباط‌های غلط آماری و در نتیجه رگرسیون کاذب شود (مهرگان و رضایی، ۱۳۹۰). لذا در این بخش به بررسی وضعیت ایستایی یا مانایی سری‌ها پرداخته شده است و از آزمون لوین، لین و چو (Levin, Lin, Chu) جهت بررسی مانایی متغیرها استفاده شده است که نتایج در نگاره ۵ گزارش شده است. چنانچه سطح معنی‌داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد ($Prob < 0.05$)، به معنای تایید مانایی متغیرهاست.

نگاره (۵). آزمون لوین، لین و چو جهت بررسی ایستایی متغیرها (آزمون‌های مانایی)

آزمون لوین، لین و چو		نام متغیر
Prob	آماره	
۰/۰۲۹	-۱/۵۳۹	افشا ضعف کنترل‌های داخلی
۰/۰۲۴	۱/۹۶	گزارش حسابرس
۰/۰۰۹۸	-۲/۲۳۵	افشا * گزارش حسابرس
۰/۰۰۰	-۸۱/۴۷۴	بازده دارایی‌ها
۰/۰۲۸	-۲/۰۳۷	سود/زیان
۰/۰۰۰	-۴۵/۶۵۰	جریان نقدی عملیاتی
۰/۰۰۰۰	۱۰۶/۰۳۱	عمر شرکت
۰/۰۰۰	-۹۷/۰۶۶	لگاریتم اندازه شرکت
۰/۰۰۰	-۶۲/۱۴۳	اهرم مالی
۰/۰۵۱	-۲/۵۷۶	دوگانگی وظایف مدیرعامل
۰/۰۰۰	-۴/۳۸۵	اعضای غیر موظف هیئت مدیره
۰/۰۰۰	-۳۷۵/۸۲۱	سهامداران عمده
۰/۰۰۰	-۱۳۴/۵۰۰	سهامداران دولتی
۰/۰۰۰	-۱۳۹۵۸/۶	سهامداران نهادی

بر اساس نتایج نگاره ۵ و براساس آزمون لوین، لین و چو، می‌توان گفت تمامی متغیرهای اصلی در سطح احتمال ۹۵ درصد مانا هستند. مقادیر معنی داری بدست آمده برای تمامی متغیرها با آزمون لوین، لین و چو نشان از این دارد که متغیرهای پژوهش مانا یا ایستا هستند.

برآورد مدل

پس از مشخص شدن نوع روش برآورد (آزمون F لیمر و آزمون هاسمن) و بررسی مانایی، تخمین مدل انجام شد.

نگاره (۶). خلاصه نتایج تخمین مدل ۱ با استفاده از روش پانل دیتا

سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب	
۰/۰۰۰	۸/۷۹۹	۳۵/۵۹۷	۳۱۳/۲۴۱	عرض از مبدأ
۰/۰۸۷	۱/۷۱۱	۱/۹۵۸	۳/۳۵۱	افشا ضعف کنترل‌های داخلی
۰/۰۰۲۳	-۳/۰۷۱	۰/۶۰۴	-۱/۸۵۶	بازده داراییها
۰/۰۰۰	-۸/۴۳۴	۵/۱۶۲	-۴۳/۵۴۲	اندازه شرکت
۰/۱۳۰	-۱/۵۱۶	۳/۵۸۷	-۵/۴۳۸	اهرم مالی
۰/۰۹۹	۱/۶۵۲	۰/۴۱۹	۰/۶۹۳	رشد
۰/۴۷۱	-۰/۷۱۸	۲/۶۱۴	-۱/۸۷۹	اندازه هیئت مدیره
۰/۱۶۴	-۱/۳۹۱	۱/۱۵۹	-۱/۶۱۴	اعضای غیر موظف هیئت مدیره
۰/۰۰۱	-۳/۳۰۳	۴/۶۲۴	-۱۵/۲۷۶	دوگانگی رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل
۰/۳۱۶	۱/۰۰۲	۰/۱۰۴	۰/۱۰۵	مالکیت دولتی
۰/۰۶۵	۱/۸۴۵	۰/۰۸۸	۰/۱۶۲	سهامداران عمده
۰/۰۴۵	۲/۰۰۸	۰/۰۷۰	۰/۱۴۲	سهامداران نهادی
۶/۲۴۲	آماره-F		۰/۶۹۴	ضریب تعیین
۰/۰۰۰۰	سطح معناداری		۰/۵۸۲	ضریب تعیین تعدیل شده
			۲/۴۲۵	دوربین واتسون

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از تخمین مدل نشان می‌دهد که احتمال آماره t برای ضریب ثابت و ضرایب متغیرهای اندازه شرکت، دوگانگی وظایف مدیرعامل، سهامداران نهادی بر عدم تقارن اطلاعاتی کمتر از ۵٪ است. از این رو ضریب برآوردی متغیرهای فوق در سطح ۵ و ۱۰ درصد

معنادار می‌باشد و احتمال آماره t برای متغیرهای افشای ضعف کنترل داخلی، اهرم مالی، رشد، اندازه هیئت‌مدیره، درصد اعضای غیر موظف هیئت‌مدیره، مالکیت دولتی و سهامداران عمده بر عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر از ۵٪ است. از این رو ضریب برآوردی متغیر فوق از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. در توضیح معنادار نبودن بعضی از متغیرهای حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های شرکتی لازم به توضیح است اگر چه بر اساس ادبیات انتظار ارتباط این متغیرها و عدم تقارن پیش‌بینی شده بود، ولی به نظر می‌آید که بازار ایران دارای شرایط مختص به خود است که باعث بی‌معنا شدن ارتباط این ویژگی‌ها با عدم تقارن شده است. اگر چه جهت اهرم نشان دهنده ارتباط معکوس بین درجه اهرم و عدم تقارن است ولی این رابطه در نمونه‌های مورد بررسی معنی‌دار نبوده است. در مورد بی‌معنا شدن ارتباط بین مالکیت دولتی با عدم تقارن ممکن است دلیل این امر به ساختار مشابه و دولتی شرکت‌های بورسی مربوط باشد. همچنین از آنجا که میانگین تعداد اعضای هیات‌مدیره شرکت‌های ایرانی در نمونه مورد بررسی نزدیک به ۳ نفر بوده، لذا هیچ‌گونه ارتباطی بین متغیرهای مذکور بدست نیامده است و احتمال آماره t برای متغیرهای بازده دارایی‌ها، اندازه شرکت، سهامداران نهادی و دوگانگی وظایف مدیر عامل از ۰/۰۵ کمتر است و در مدل معنی‌دار می‌باشد. ضریب تعیین، قدرت توضیح‌دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر به توضیح ۶۹/۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته می‌باشند. با توجه به مقدار آماره دورین واتسون ۲/۴۲۵ که بین ۱/۵۰ و ۲/۵۰ می‌باشد، استقلال خطاها تایید می‌شود و خود همبستگی بین متغیرها وجود ندارد. با توجه به مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده برای آماره F ۰/۰۰۰ که کوچکتر از ۵٪ است بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. با توجه به عدم ارتباط افشای ضعف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی بنابراین فرض H_0 رد می‌شود؛ یعنی بین افشای ضعف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی رابطه معنی‌داری در سطح ۵٪ وجود ندارد، اگر چه در سطح ۱۰٪ این رابطه معنی‌دار می‌باشد. در هر حال یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که این گزارش‌ها دارای محتوی اطلاعاتی موثر بر بازار می‌باشند. لذا طبق نگاره فوق می‌توان معادله خطی مدل ۱ را به صورت رابطه زیر برآورد نمود:

$$BIDASK_{it} = 313/241 - 15/276 * DUALITY + 0/142 * INOWNER - 43/542 * SIZE - 1/856 * ROA$$

نگاره (۷). خلاصه نتایج تخمین مدل ۱ با استفاده از روش پانل دیتا

سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب	
۰/۰۰۰	۹/۷۸۸	۴۹/۱۶۱	۴۸۱/۲۲۰	عرض از مبدأ
۰/۰۲۲	۲/۲۹۲	۱/۹۴۷	۴/۴۶۴	افشا ضعف کنترل‌های داخلی
۰/۷۰۷۲	۰/۳۷۵۹	۲/۹۹۰۵	۱/۱۲۴۲	گزارش حسابرس
۰/۰۰۳۴	-۲/۹۴۷	۳/۵۶۵	-۱۰/۵۰۸	افشا * گزارش حسابرس
۰/۳۶۰	۰/۹۱۴	۲/۱۸۱	۱/۹۹۵	بازده داراییها
۰/۲۹۲	۱/۰۵۴	۲/۷۳۵	۲/۸۸۳	سود/زیان
۰/۰۰۲۱	-۳/۰۹۵	۲/۱۱E-۰۷	۰/۵۴E-۰۷	جریان نقدی عملیاتی
۰/۰۰۰	-۴/۱۷۷	۱۶/۲۹۱	-۶۸/۰۵۳	شرکت عمر
۰/۰۰۰	-۵/۴۵۰	۵/۷۷۵	-۳۱/۴۷۹	اندازه شرکت
۰۶۲۳.۰	-۱/۸۶۸	۰/۲۸۴	-۰/۵۳۲	اهرم مالی
۶/۵۱۵	-آماره F		۰/۷۰	ضریب تعیین
۰/۰۰۰۰	سطح معناداری		۰/۵۷۹	ضریب تعیین تعدیل شده
			۲/۳۵۲	دوربین واتسون

منبع: یافته‌های محقق

نتایج حاصل از تخمین نشان می‌دهد که احتمال آماره t برای ضریب ثابت و ضرایب متغیرهای اندازه شرکت و گزارش ضعف کنترل داخلی و تأثیر متقابل گزارش ضعف کنترل داخلی و گزارش حسابرس، جریان نقدی عملیاتی، اندازه شرکت، عمر شرکت بر عدم تقارن اطلاعاتی کمتر از ۵٪ است. از این رو ضریب برآوردی متغیرهای فوق در سطح ۵ درصد معنادار می‌باشد و احتمال آماره t برای متغیرهای افشای ضعف کنترل داخلی، گزارش حسابرس، بازده داراییها، اهرم مالی، گزارش سود و زیان بر عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر از ۵٪ است. از این رو ضریب برآوردی متغیر فوق از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ این متغیر در مدل رگرسیونی بی معنی است. ضریب تعیین، قدرت توضیح‌دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان حدوداً ۷۰٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. با توجه به مقدار آماره دوربین واتسون ۲/۳۵۲ که بین ۱/۵۰ و ۲/۵۰ می‌باشد استقلال خطاها تایید می‌شود و خود همبستگی بین متغیرها وجود ندارد. با توجه به مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده برای آماره F که کوچکتر از ۵٪ است، بیانگر این است

که کل مدل از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. با توجه به تأثیر متقابل گزارش حسابرس بر افشای ضعیف کنترل داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی فرض H_0 رد شده و فرضیه ۲، اثر تعدیل‌کننده گزارش حسابرسی بر ارتباط افشای ضعیف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی در سطح ۵٪ و ۱۰٪ تایید می‌شود. لذا مدل نهایی برآوردی با توجه به معناداری متغیرها به صورت زیر خواهد بود.

$$BIDASK_{it} = 481/220 + 4/464 DISWEAK - 10/508 * DISAUDITDISWEAK + 0/0654 * CFO - 31.47905 * SIZE - 68.05338 * AGE$$

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، تأثیر افشای ضعیف کنترل داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی و همچنین تأثیر گزارش حسابرسی بر ارتباط بین افشای ضعیف کنترل داخلی بر عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد مطالعه قرار گرفته است. تخمین مدل‌ها نتایج ذیل را در پی داشت:

فرضیه اول پژوهش مبنی بر ارتباط بین افشای ضعیف کنترل داخلی و عدم تقارن با استفاده از مدل رگرسیون چند متغیره نشان داد که بین افشای ضعیف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی رابطه معنی‌داری در سطح ۵٪ وجود ندارد ولی در سطح ۱۰٪ رابطه معنی‌دار است. بنابراین فرضیه پژوهش با ۹۰ درصد اطمینان تایید شده است که این نتیجه با پژوهش‌های خواجوی و همکاران (۱۳۹۳)، و کیلی فرد و همکاران (۱۳۹۲) همسو می‌باشد و فرضیه دوم پژوهش نشان داد که گزارش حسابرسی اثر تعدیل‌کننده‌ای بر ارتباط بین افشای ضعیف کنترل داخلی و عدم تقارن اطلاعاتی دارد. همچنین از بین متغیرهای کنترلی، متغیرهای سن فعالیت‌های شرکت (عمر شرکت)، جریان نقدی عملیاتی و اندازه شرکت بر عدم تقارن اطلاعاتی تأثیر گذار است، بنابراین فرضیه پژوهش با ۹۵ درصد اطمینان تایید شده است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که یافته‌ها نشان می‌دهد به طور متوسط عدم تقارن موجود در مورد نمونه‌های مورد بررسی ۴/۴۸۱ واحد می‌باشد و گزارش ضعیف کنترل داخلی و همچنین گزارش ضعیف کنترل‌های داخلی همراه با گزارش حسابرسی منتشر بر عدم تقارن تأثیر داشته و مقدار عدم تقارن به میزان ۱۰ واحد کاهش می‌یابد. این یافته‌ها با تئوری‌های نمایندگی و مشروعیت همسو بوده و نشان می‌دهد که گزارش‌های مذکور همراه با اظهار نظر حسابرسی مورد توجه استفاده‌کنندگان قرار

می‌گیرد. به طور خلاصه در توضیح این یافته‌ها می‌توان چنین گفت که گزارشات حسابرسی، کیفیت افشای مربوط به ضعف کنترل‌های داخلی را افزایش می‌دهد و باعث اعتماد بیشتر شده و در نهایت از عدم تقارن می‌کاهد.

نتایج این پژوهش تا حدودی با نتیجه پژوهش بنی مهد و همکاران (۱۳۹۲)، چن و همکاران (۲۰۱۱)، کینی و شپاردسون (۲۰۱۱)، آیلو (۲۰۱۰)، اشبوق و همکاران (۲۰۰۹)، وردی (۲۰۰۶) همسو می‌باشد. آن‌ها دریافته‌اند که اطلاعات حسابرسی شده موجود در گزارش‌های مالی می‌تواند عدم تقارن اطلاعاتی و تضاد نمایندگی را کاهش دهد و موجب کاهش مدیریت سود شود. با توجه به جدید بودن موضوع تحقیق پژوهشی که مستقیماً مربوط به موضوع فوق بوده باشد وجود ندارد و این انطباق به طور غیر مستقیم انجام شده است.

در نهایت انتظار می‌رود یافته‌های پژوهش حاضر علاوه بر غنا بخشیدن به ادبیات تحقیقات حسابداری بتواند تاکید مجددی بر نقش اعتباردهی حسابرسی بر گزارش‌های تهیه شده توسط شرکت‌ها باشد. هم‌چنین می‌توان گفت که این یافته‌ها نشان داد که گزارش‌های مالی ناشی از سیستم حسابداری همچنان دارای محتوی اطلاعاتی بوده و بر رفتار سرمایه‌گذاران خرد تأثیر می‌گذارند.

به طور خلاصه یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که گزارش ضعف کنترل‌های داخلی مفید بوده و هنگامی که در گزارش حسابرسی به آن اشاره می‌شود، می‌تواند بر عدم تقارن تأثیر مثبت‌تری داشته باشد.

این یافته‌ها می‌تواند برای سرمایه‌گذاران از نظر توجه به این گزارش‌ها در انتخاب سبد سرمایه‌گذاری مفید باشد. هم‌چنین می‌تواند از جهت الزام به تهیه آن‌ها توسط شرکت‌ها و حسابرسی آنها مورد تاکید سیاست‌گذاران بورس قرار گیرد.

منابع

- بنی مهد، بهمن. علی احمدی سعید. (۱۳۹۲). بررسی تحلیلی سودمندی گزارش‌های حسابرسی در بازار سرمایه. فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال دوم، شماره ششم.
- بهبهانی پریسا، جواد معصومی. (۱۳۹۵). نقش کیفیت حسابرسی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی. مجله دانش حسابداری مالی، شماره ۴ دوره ۳. صفحه ۹۳-۱۰۶.

پورحیدری، امید. افشار، مجتبی. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر کیفیت حسابداری بر هزینه حسابداری و قیمت گذاری کمتر از واقع در عرضه‌های اولیه، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، سال ۷، شماره ۲۶.

حاجیه زهره. محمد حسین نژاد، سهیلا. (۱۳۹۴). عوامل تأثیرگذار بر نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری، سال ۷، شماره ۲۶.

حیدری مهدی. (۱۳۹۵). اثر کیفیت حسابداری بر هزینه نمایندگی و عدم تقارن با استفاده از معادلات ساختاری، بررسی‌های حسابداری شماره ۳، دوره ۲۳، صفحه ۳۵۳-۳۷۷.

رویایی، رمضانعلی، ابراهیمی، محمد. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابداری بر سطح افشای داوطلبانه اخلاق. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، سال ۷، شماره ۲.

فخاری، حسین و فلاح محمدی، نرگس. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر افشای اطلاعات بر نقد شوندگی سهام، تحقیقات حسابداری، سال اول، شماره چهار.

مکیان سید نظام الدین. رئیسی مهین. (۱۳۹۳). تأثیر حاکمیت شرکتی بر عدم تقارن اطلاعاتی بازار بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی. سال چهاردهم، شماره ۴.

وکیلی فرد حمیدرضا. (۱۳۹۲). رابطه بین ضعف کنترل‌های داخلی و ریسک سیستماتیک. مطالعات کمی در مدیریت، سال چهارم، شماره دوم.

- Ashbaugh-Skaife, H. , Collins, D. W. , Kinney, W. R. , Jr. , & Lafond, R. (2009). The effect of SOX internal control deficiencies on firm risk and cost of equity. *Journal of Accounting Research*, 47 (1) , 1–43.
- Banimahd, bahman, Ali ahmmadi, saeid. (2013). An Anlitical Investigation about usefulness of Audit report in Capital Market. *Journal of accounting knowledge and management auditing No 6, (2) , pp (13-29). (in persian)*
- Behbahani, parisa Sadat, Masomi javad. (2016). the role of auditing quality in information asymmetry reduction. *Journal of financial accounting knowledge, No. 4, (3) , pp (93-106). (In Persian)*
- Beneish, M. , Billings, M. , Hodder, L. (2008). Internal control weaknesses and information uncertainty. *The Accounting Review*, 83 (3) , 665-703.
- Chen, F. , Hope, O. K. , Li, Q. and Wang, X. (2011). Financial reporting quality and investment efficiency of private firms in emerging markets. *The Accounting Review*, 86 (4) , 1255-1288 .
- Dobre, M. , (2011). Stock investors' response to disclosures of material weaknesses in internal control. *Accounting and Management Information Systems*, 10 (3) , 397-423.
- Dobre, M. , (2011). Stock investors' response to disclosures of material weaknesses in internal control. *Accounting and Management Information Systems*, 10 (3) , 397-423.
- Dong Ji, Wei Lu, Wen Qu. (2015). Determinants and economic consequences of voluntary disclosure of internal control weaknesses in China. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*.
- Fakhari Hossein, Fallah mohammadi Narges. (2009). the effect of disclosure on the stock liquidity. *Accounting research journal, no 4 (1) pp (163-148). (In Persian)*
- Greg Clincha, Donald Stokesb, Tingting Zhu. (2012). Audit quality and information asymmetry between traders *Accounting and Finance* 52 (2012) 743–765.
- Hajiha, Zohreh, MohammadHossien Nejad Sohila.. (2015). effective factors on internal control weakness. *Financial accounting and auditing research, No26, (7) , pp (119-137). (In Persian)*
- Healy, P. M. , Palepu, K. G. , (2001). Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature. *Journal of Accounting and Economics*, 31 (1-3) , 405-440.
- Heidari, Mehdi, et al. (2016). The Effect of Audit Quality on Agency Costs and Information Asymmetry: Structural Equation Modeling Approach. *Iranian Accounting review, No 3, (23) , pp353-377. (In Persian)*
- Iliev, P. (2010). The effect of SOX Section 404: Costs, earnings quality and stock prices. *Journal of Finance*, 65: 1163–1196.
- Ittonen, K. , (2010). Investor reactions to disclosures of material internal control weakness. *Managerial Auditing Journal*, 25 (3) , 259-268.

- Kinney, Jr. , Shepardson, Marcy L. (2010). Do Control Effectiveness Disclosures Require SOX 404 (b) Internal Control Audits? A Natural Experiment with Small U. S. Public Companies. *Journal of Accounting Research*, Forthcoming. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1533527> .
- Leftwich, R. , (1983). Accounting information in private markets: evidence from private lending agreements. *The Accounting Review* 58 (1) , 23-43.
- Makiyan Saied nezamedin, raesii. The Effect of Corporat Governance on Asymmetric Information. (2014) , *Economic researches, No 4, (14)* pp (1-22). (In Persian)
- Peng, W. Q, Wei, K. C. , Yang, Z. , (2011). Tunnelling or propping: Evidence from connected transactions. in China. *Journal of Corporate Finance*, 17, 306-325.
- Pourhidari, omid, et al, (2015). Investigating the effect of audit quality on audit fee and Underpricing of IPOs. *Quarterly financial accounting journal*, 7 (26) ,pp (31-51). (In Persian)
- Rice, S. C. , Weber, D. P. , (2012). How effective is internal control reporting under SOX 404? Determinants of the (non-) disclosure of existing material weakness. *Journal of Accounting Research*, 50 (3) , 811-843.
- Royaii Ramezan Ali, Ebrahimi Mohammad. (2015). the effect of audit characteristic on voluntary etic disclosure. *Quarterly financial accounting journal, No25, (7)* , pp (88-71). (In Persian)
- Tzu Ching Weng¹, Hsin-Yi Chi² and Guang-Zheng. (2015). Internal Control Weakness and Information Quality. *Journal of Applied Finance & Banking*, vol. 5, no. 5, pp, 135-169 ISSN: 1792-6580 (print version) , 1792-6599 (online) Scienpress Ltd.
- Vakili Fard hamidreza. (2013). Internal Control Weakness and Systematic Risk. *Quantative Study in Management, No 2 (4)* , pp (117-134). (In Persian)
- Verdi, R. (2006). Financial Reporting Quality and Investment Efficiency. Unpublished PhD Dissertation, Faculties of the University of Pennsylvania in Partial Fulfillment, OR Working paper, Available at SSRN: <http://www.ssrn.com>